

Renæssancen.

1540-1650

Tekst , foto og tegninger af G. Stærkær og B. Sveidal med tilladelse fra Holmens kirke- Ålum Kirke og Den Gamle By.

Indholds fortegnelse:

Side:

- 3: stildannelse og arkitektur.
- 4: Arkitekturen stillede krav.
- 12: Karakteristiske træk fra høj -renæssancen.
- 15: Udvendig malerarbejder og behandlinger.
- 16: Kirkearkitekturen.
- 19: Lofter og vægge.
- 21: Malerens arbejde.
- 24: Tidstypiske mønstre.
- 27: Kendte malere og arkitekter.
- 28: Nøglebegreber.
- 29: Litteraturliste.

Stildannelse og livssyn:

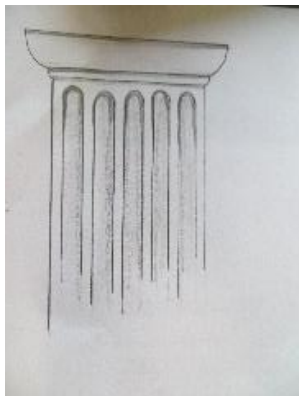
- Renæssancen opstod i områderne omkring Firenze og Venedig i Italien. Formålet med stilen var, at genoplive den gamle græske- og romerske oldtidskunst. Stilperioden kom til Danmark via Nordtyskland og Nederlandene, hvilket også præger den danske fortolkning af renæssancen.
- Renæssance betyder genfødsel, netop fordi det er de gamle græske - og romerske dekorationer, farver og udsmykninger, der er inspirationskilden for den nye stil.
- I Renæssancen ændrede man livssyn, hvilket sker i et brud med den katolske kirkes overbevisning og ved at kirkens magt svækkes. Som kontrast til den katolske kirke stod Martin Luther i 1536 i spidsen for accepten af den fri forskning, personlig udvikling og øget livsglæde. Renæssancens nye livssyn kunne bl.a. ses i hverdagen, ved at man fik egen tallerken ved måltiderne Tidligere var man tæt-sidende på bænke langs husmuren og man spiste fra et fælles fad på bordet. Sidst i renæssancen var man nået så langt , at man også fik egne løst stående stole i de finere kredse.
- Det humanistiske grundlag ændres, da man begyndte at se solen som universets centrum. Før havde man set jorden som universets centrum. Med andre ord fandt man ud af, at jorden var rund og ikke flad, som man troede tidligere. Man kunne stille spørgsmålstejn ved forskellige påstande uden at blive beskyldt for kætteri. Man begyndte med andre ord at stille spørgsmål ved den kristelige, bibelske forståelse af den ufejlbarlige himmeriget, jord og helvede.

Arkitekturen stillede krav.

- Under renæssancen blev bygmester, arkitekt og bygherre lige samarbejdspartnere, hvilket de ikke var tidligere.
- De krav der blev stillet til renæssancens arkitektur var, at der skulle indgå symmetri og regelmæssighed.
- Facaderne skulle være inddelt af vandrette og lodrette bånd, som kunne være **gesimser** eller pilastre. Disse elementer ville ofte være de afgørende kendetegn for arkitekturen. Men oftest var der også anvendt **konsoller**, **hermer** trekantede **tempelgavle** over vinduerne og **firpads**

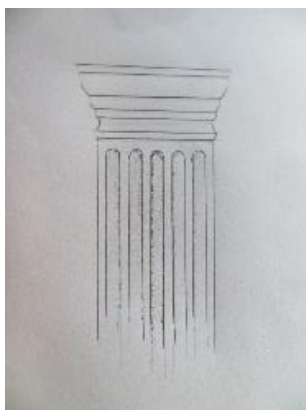
- Renæssancen var også genindbegrebet af indførelsen af det antikke bygningssystem, som var indordnet efter søjler og etablissement : dorisk, jonisk, korintisk og toskansk søjler.
- Søjlerne blev beskrevet af den romerske arkitekt Vitruvius i en gave til kejser Augustus.

- Doriske søjler: Her findes der ingen fod, søjlen står direkte på gulvet og er udstyret med 16-20 kanelurer. Søjlen spidser til i toppen, men viser en tydelig midtsvulmen. Herefter fortsætter den med kapitælet, der består af en udkragende del. Søjlen afsluttes med den kvadratisk top.

- Jonisk søjle: Den har en fod bestående af en kvadratisk sokkelplade, hvorpå der ligger to cirkulære plader med udbulende hugget kant. Søjleskaftet har op til 24 kanelurer og er slankere end den doriske søjle. Det karakteristiske ved denne søjle er, at der på toppen ses to sammenhængende volutter. Søjlen består altså nederst af en sokkel, en søjle som er delt i tre horisontale bånd, derover normalt en frise med billedlig udsmykning og til sidst en enkel gesims.

- Den toskanske søjle: Er stærkt inspireret af den doriske søjle. Den toskanske søjle har ligeledes to ringe under kapitælet. Den adskiller sig ved, at den ofte har kanelering på søjlestammen.

- Den korintisk søjleorden nr. 1: Er opbygget efter den joniske søjle, men adskiller sig hovedsageligt ved kapitælets særlige form. Det består af 16 akantus blade, som er ordnet i to ringe med otte blade i hver ring. Bladene er anbragt således, at de ligger lige overfor hinanden. Ud fra toppen af bladkransen vokser der en volut ud ved hvert hjørne og midtfor.

- Den korintisk søjleorden nr. 2: Denne søjle ligner den tidligere korintiske søjle, men er grovere i sit udtryk. Volutterne er mere fremtrædende og akantusbladene er mere tilbage trukket.

Alle tegninger udført af Grete Stærkær.

- Størstedelen af nyopførte huse i renæssancen er stadigvæk bindingsværk og tagdækningen er af strå. Det gælder også for byhuse (hovedstadshuse.)
- Byhuset fra 1571, kendt som "**Poul Pops hus**", var at finde på Torvegade i Aalborg. I dag kan det nydes i Den Gamle By i Århus, hvor det er indrettet som apotek. Det er en bindingsværksbygning med mønstermurværk, smukke udskæringer, småprossede ruder, som er tidstypiske for renæssancen.

Dørstykke

køkken med stengulv

trappenedgang hvor den fuldmuret sokkel er synlig.

mønster murværk.

dør stolpe.

Småprossede vinduer, smukt udskåret konsoller i træ.

Billeder gengivet efter tilladelse, af Den gamle by.

- Det typiske købstadshus er en toetages bindingsværkslænge, hvor det øverste stokværk (etage) er **udkraget**. Dette er oprindeligt en tysk byggeteknik. Efterhånden som årene gik, blev udkæringerne på stokværket og udkragninger mindre.

- Fra sidst i 1500- og først i 1600 tallet stammer de store bindingsværksgårde. Disse gårde prægede bybilledet og købstæderne langt op i 1800 tallet.

- Middelalderens spinkle bindingsværk blev afløst af tykkere og tættere siddende etagestolper. Afstivnings- og skråstolperne blev forsvarligt indtappet i stedet for som tidligere, hvor bindingsværket blev samlet uden tapning.

- Materialerne og byggemåden er billig, og det har konstruktionsmæssige fordele. Fordelene ved konstruktionerne er, at bygningen er opdelt i fag. Hvilket betyder, at man let kan tilbygge et fag af gangen, indtil bygningen er færdig.

By hus fra Århus.

Bygninger i grundmur.

- Renæssancen er især præget fra Firenze og Venedig i Italien. De **rundbuede gavle** er inspireret af Venedigs kirkearkitektur. Også de **kurvehanksbuede vinduer**, som i dette tilfælde dog er indsat i en spidsbuet formation. Det var nemlig ikke ualmindeligt, at man pyntede på eksisterende bygninger for at ramme den nye arkitektur. Ligesom man stadig gør den dag i dag.

Helligåndshuset i Randers.

- Renæssancens forkærlighed for lodrette og vandrette linjer, afsløres nu af gavlenes inddeling i flere etager. De vandrette linjer fremhæves af **gesimser** fremstillet af sandsten. Lodret forbindes etagerne med **pilastre** og bærestøtter, hvis øverste top er udformet som den øverste del af en mands overkrop (**hermer**). Hvis det var en kvindes overkrop, vil det betegnes som *karyatider*.

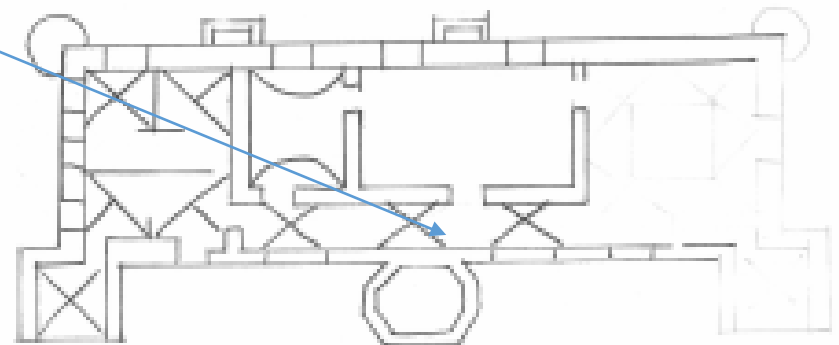
Man kunne også finde støbejernsudsmykninger på facaderne. Smedet i flotte mønstre.

Karakteristiske træk for højrenæssancen.

- Til højrenæssancen hører volutsvungne gavle, **bly- eller kobbertækkede** tårne og spir.
- **Fordeler gange** er en ny skabt arkitektonisk tanke. Tidligere foregik al færden igennem de etablerede stuer.

Rosenborg slot.

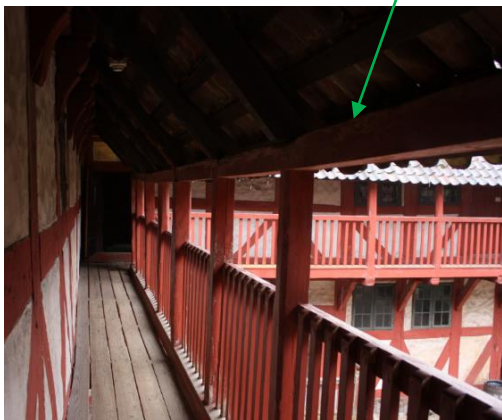

- I Hovedstaden så man flere steder etagehuse, hvor indretningen var ensartet. En gennemgang i det yderste fag imod gården, en stue imod gaden samt et kammer og køkken imod gården. Opvarmningen skete fra **køkkenildsovne** til **bilæggerovne** i stuen. Husene kan have en lille sidebygning eller et udhus på gårdspladsen. Der kunne være kælder, men oftest så man butikker i stueetagen og beboelse på førstesal. Adgangen hertil skete ad udvendige **svaler**. Hvis det var finere huse, kunne det ske ad en vindeltrappe i et tårn, ganske som på herregårdene.

- Et karakteristisk stiltræk i renæssancen var **gavlhuse**, som kunne være grundmurede. Husene fremstår ofte med kurvehanksbuede murstik af sandsten og gesimser, rette bånd og friser.

- **Christianshavn** fik selvstændige købstadsprivilegier i 1639. Det blanke vand som grundene stødte ned til, fik liebhaverne ganske gratis imod at opfylde og forsyne dem med en god købstads bygning. Bydelen blev anlagt på Kongens bud, og der er stadig adskillige ejendomme der kan føres tilbage dertil.

Jens Bangs stenhus i Ålborg.

- Landets største og mest imponerende renæssancegård ligger i Ålborg. Jens Bangs stenhus er opført i 1624-25 af købmand Jens Bang. Bygningen er opført i tegl og er rig på **sandstensdekorationer**. Huset er symmetrisk i facaden, hvilket viser, at symmetrien er ved at indfinde sig i arkitekturen. De tre gavle er etableret med **volutsvungne gavle**.
- Symmetrien er ved at få så stor betydning, at vi begynder at indrette os efter dette princip. I den venstre side af bygningen er storstuen, med et bagved liggende kammer. Til højre dagligstue imod gaden og køkken bagved mod gården. Til sidst spisekammer og sengekammer ud mod gavlen. Denne symmetriske indretning er vi præget af den dag i dag.
- Hvis man ser efter på facaden, kan man se flere kendetegn for renæssancen.
- Vi ser selvfølgelig volutsvungne gavle. Der er også kurvehanksbuede vinduer, sandstens relieffer og ornamentering over alle vinduer. Vinduerne er småsprossede i fag. Facaden er udsmykket med støbejerns dekorationer og alt er inddelt symmetrisk i lodrette, og vandrette linjer.

Udvendig malerbehandling.

- I renæssancen var det moderne at male behandlede husfacader, både grundmurede- og bindingsværkshuse. Undersøgelser har vist, at både kongelige, adelige og borgerlige huse har været malet. De har stået med fyldte fuger og bemalede facader, nogle hvor fugerne er opmalet med hvide eller lyse farver. Andre hvor de bemalede fuger ikke følger de murede fuger, men er malet op som **kvadresten**. →
- I 1551 tilkaldte kongen "den karl ved Århus, som kunne male med det rødt ler, der tages ved Ring Kloster". Dette tyder på, at det endnu ikke var almindeligt, og dermed heller ikke var mange erfaringer med udvendige malerbehandlinger. Det var hovedsageligt hvide, røde og gule facader med hvidkalkede gesimser og bånd. I dag har bygningerne teglbelagte tage, men oprindeligt var det strå.

Billeder gengivet efter tilladelse af Den Gamle by.

Kirkearkitekturen blev præget af dekorationsarbejde.

Ålum Kirke.

- I renæssancen blev der ikke bygget mange nye kirker her i landet, da der ikke var økonomi hertil. Ofte nedrev man kirkerne og genanvendte materialerne. Man mener at op til 600 gotiske kirker gik til ombygningsmaterialer.
- Flere herregårdskirker blev delvist ombygget efter de nye arkitektoniske regler, hvilket betød at de gamle hvælvede lofter blev for små. Man genanvendte ofte disse hvælvinger til gravkapeller.
- Ofte blev kirker og godser renoveret og fornyet på det ydre udseende, hvor der blev på- eller ombygget til **volutsvungne gavle**.
- Vinduespartierne var rundbuede eller firkantede med korsformede sprosser af sandsten, men blev under tiden ombygget, så de fremstod med **trekants gavlfelt** placeret over vindues- og dørpartier. Med inspiration fra de gamle græske tempelgavle.

- Dør med konsoller, trekantsgavl og gesimser fra Frederiksborg slot.

Kirkens inventarændringer.

- Ændringerne viste sig tydeligst på kirkeinventaret, da de ændrede den katolske kirke til Reformationen. De rigt udstyrede katolske kirker blev med ét overflødige. De prangende altertavler blev pillet fra hinanden, brugt og solgt som genstande på diverse markeder.
- Hovedalteret blev genbrugt, men fik en anden udsmykning. Altertavlebilledet kunne være en malet skildring, der fremstår iscenesat, idyllisk og romantisk.

Billedskæreteknikken blev forfinet, og man begyndte at male med **lindolie maling**.

- Selve altertavlen er opbygget efter renæssancens symmetriske principper. Her indgår der kurvehanksbuede top, volutter på siderne, gesimser, bånd, balustre og smukke malerier.

Billeder gengivet efter tilladelse med Ålum kirke

Prædikestolens lydhimmel.

Fra Holmens kirke.

- Den ældste prædikestol er fra 1300 tallet og findes på nationalmuseet. Den ligner faktisk den prædikestol vi kender i dag. I Renæssancen opstod lydhimlen over prædikestolen (det træloft der hænger lige over prædikestolen). Lydhimlen blev indført i 1662 lige efter reformationen. Prædikestolen henter sine motiver fra både det nye og det gamle testamente.
- På billedet ser du Moses stå og bære på alterstolen. Alterstolen består af lovens tavler som bliver holdt af de 11 apostle. Imellem disse tavler, apostle, og Moses svæver et englekor. Alterstolen repræsenterer bibelhistoriske relieffer fra både det nye og det gamle testamente.

Lofter og vægge.

- Bemalet loftbjælke fra Poul Pops hus- i Den gamle by.

- Symmetrisk kassetteinddelt loft fra Frederiksborg slot

- Der blev opsat gobeliner (som er tætvevet motivtæpper), eller klæder på væggene. Dels for at pryde væggene, og for at værne imod kulden.

- Der blev anvendt præget- og indfarvet lædertapeter. Andre var præget og guldbelagte.

- Mange malede dekorationer med inspiration fra fine stoftyper og livlige dekorationer.
- Læg mærke til, tillægsovn.

Billeder gengivet efter tilladelse af den Gamle by i Århus.

Billeder fra renæssance stuen, i den gamle by i Århus.
Et borger hus med halm på gulvet, bemalet vægge,
alkove til at sove i og fritstående bord.

En tidstypisk
siddeplads var en
bænk, der var
opbygget af flot
bearbejdet træ.
Bænken var
placeret langs
væggene.
Selv på inventaret
var den klassiske,
symmetriske
arkitektur tilstede.
Flot ornamenteret
udskæring,
fyldninger og
vandrette og
lodrette delinger.

• Billeder fra renæssancestuen i den gamle by i Århus.

Malerens arbejde.

Malerhåndværkets opgaver var: "...at skabe illusioner om noget mere, noget større end selve de nøgne ting og ved hjælp at farver og form hæve disse op i et højere plan." (fra Malerarbejdet i praksis ved Bahne Preisler, Georg Andersens forlag, København 1948)

Malerne fremstillede selv alle sine materialer. Både tørre farver, olier og lakker.

Maleren fremstillede sin egen linolie ved at knuse hørfrø, som blev kogt og tilsat tørrelse.

Billede gengivet efter tilladelse af Den Gamle by.

- Linolie og tørpigment bliver blandet .

- hørfrø, inden de er blevet til linolie.

I Fresco teknikken præger man sit motiv ind i våd puds og lægger farvelag vådt i vådt. På denne måde kan man styre farverne så de ikke flyder sammen. Farven forbinder sig kemisk med den våde puds, inden den tørrer op.

Pigmenterne der anvendes til dekorationerne til de to teknikker, bliver slemmet, ved at man sætter pigmenterne i blød i kalkvand. Herefter kan pigmentet fortyndes til forskellige nuancer.

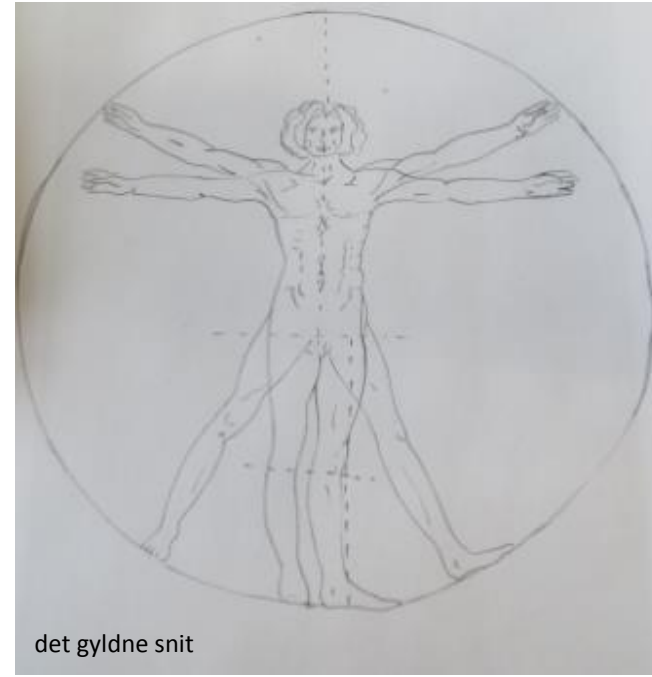
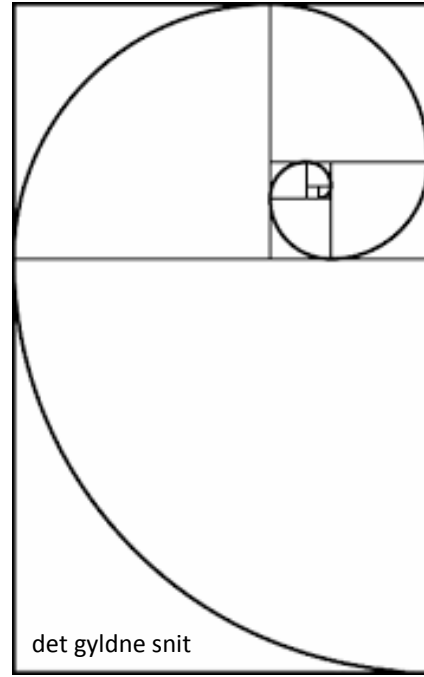
Penslerne blev bundet af forskellige dyrehår. Ofte var de grove og stride i strukturen, men efterhånden som de blev mættet, slidte og rensset flere gange, blev de mere medgørlige.

I Secco teknikken optegner man sit motiv på en kalket og tør bund. Derefter lægger man tynde farvelag på, til man har opnået den farveeffekt, som ønskes. Pigmenterne er slemmet i kalkvand og vil derfor kemisk forbinde sig med den kalkede bund i optørringens proces.

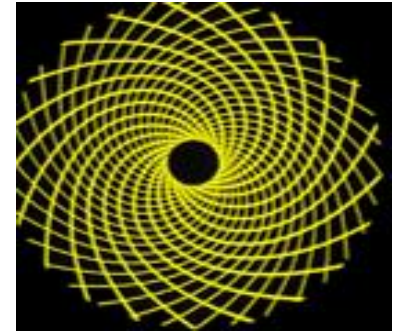

Billeder fra: Det Sixtinske kapel

Den toskanske maler Cennino Cennini beskriver i sin bog, at malerkunsten er et møjsommeligt arbejde Først går der mindst et år med at øve sig på at tegne på en lille tavle; så står du sammen med din læremester i værkstedet, til du har lært alle grene af kunsten. Derefter begynder du at tilberede farver, lærer at koge lim, male på gips, lægge gibsgrund, lave relieffer heri, skrabe, forgylde i seks år i træk. Så kommer de praktiske forsøg med at male vægmalerier- endnu seks år, så i alt vil det tage 13 år før du kan kalde dig maler. Det er godt, at det er blevet nye tider 😊 "Citat fra bogen: Kunsten i den Italienske Renæssance. Side 9"

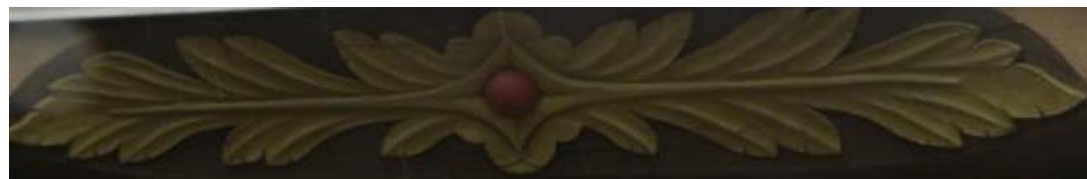

fibonaccis tallinje

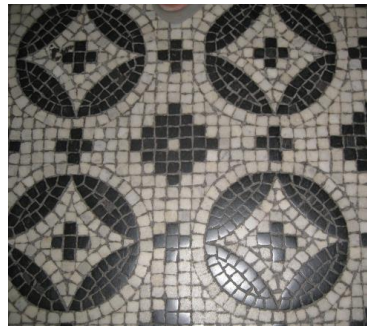

Begreber som fibonaccis tallinje, det gyldne snit og det tredimensionelle perspektiv blev begreber der indgik i alt hvad der blev konstrueret. Såvel bygningsværker som dekorationer.

Tidstypiske mønstre.

Billeder gengivet efter tilladelse af Den Gamle by.

Billeder gengivet efter tilladelse af Den Gamle by.

Kendte malere og arkitekter.

Af renæssancens kendte malere kan man nævne **Michelangelo** di Lodovico Buonarroti Simoni, som var kendt for sin fantastiske sans for relieffer, skulpturer og malerier.

Michelangelo virkede som arkitekt, billedhugger, maler og poet. I dag kan hans værker opleves blandt andet i Peterskirken, Palazzo Farnese, Capito line Museum.

Raffaello Santino er født i Italien og var maler og arkitekt i den florentinske skole. Raffaello er berømt for sin perfektion og milde glød i sine billeder.

Raffaello er kendt for sine smukke madonna malerier, hvor hans evner kommer til sin helt store ret.

Ligeledes er Raffaello kendt for to store bueformede fresker: Antikkens filosoffer og kristne teologer, som i dag kan ses i Vatikanpaladset.

Leonardo di ser Piero da Vinci var maler, billedhugger, arkitekt, ingeniør, opfinder, botaniker og anatom.

Leonardo da Vinci betragtes som et klassisk renæssancemenneske og geni.

Af kendte værker kan der nævnes Monalisa og den sidste nadver

Her ses farvepaletterne for de forskellige mestre, og ud fra dem kan man konstatere at farvenuancerne fortrinsvist ligger i de lyse, mørke dæmpede og mættede områder.

Nøglebegreber til anvendelse ved bedømmelse af svendeprøven med temaet ” Renæssance”

- Antikken: Søjler, Pilaster, Trekantgavle, osv.- Kuplen indføres som et nyt element.
- Ornametikken man benytter er: Volutter, Hermer, Gesimser, Tandsnit, arabesk, æggesteve, blomsterkranse og reliefornamenter.
- Man arbejdede med symmetri, ensartethed, regelmæssighed, opdeling af alt vandret, orden og ro.
- De mest benyttede farver var gul, blå, grøn, tinkober. Materialerne man arbejdede med var de sædvanlige: Træ, sandsten, teglsten og granit. Noget nyt at man anvendte mørtel som dekorationsmateriale. En særlig udsmykningsmetode er sgrafittoen. Teknikken består i at muren påføres puds i to forskellige farver. Dekorationen fremkommer ved at skrabe det øverste lag af, indtil det ønskede mønster fremstår i bundfarven.

Litteraturliste:

- Kunsten i den Italienske Renæssance.

Udgivet af Rolf Toman i 1994 ved könemann Verlags gesellschaft mbH.

Dansk udgave 1999

Internettet:

- Den gamle by i Århus: www.dengamleby.dk
- Renæssancens arkitektur: www.arkitekt-raadgivning.dk
- Historiefaget- Renæssance: www.Historiefaget.dk
- Potfoto- flot billede materiale: www.potfot.dk